

Α Λ Λ Α Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ο Ν Ι Κ Α Α Ρ Θ Ρ Α

ΕΞΑΡΧΕΙΑ: ΧΩΡΟΣ 'ΑΝΑΡΧΙΑΣ' ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ;

Πολυδώρα Ναούμη*

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στην έννοια της ασφάλειας στην περιοχή των Εξαρχείων, μια από τις κεντρικότερες περιοχές της Αθήνας, η οποία, συχνά, στοχοποιείται από ορισμένα Μ. Μ. Ε., ως «επικίνδυνη» και «ανασφαλής». Το ερώτημα που τίθεται είναι, πώς η έννοια αυτή προσλαμβάνεται από τους θαμώνες / εργαζόμενους / κατοίκους της περιοχής, οι οποίοι γενικότερα αναπτύσσουν μια κριτική οπτική και τάση αμφισβήτησης απέναντι σε κυρίαρχες αντιλήψεις και συμπεριφορές.

Φέρνοντας στο φως τις φωνές τους, καταδεικνύεται η συνέχεια αυτής της «παράδοσης» και δίνεται μια ιδιαίτερη διάσταση των τάσεων που επικρατούν σχετικά με τις έννοιες της, ασφάλειας, της αναρχικής ιδεολογίας και της βίας.

Φαίνεται δηλαδή να παίζει ρόλο, όχι μόνον η αρχιτεκτονική δόμηση της περιοχής, αλλά και οι προσωπικές αντιλήψεις του καθενός, στην αναπαράσταση των κοινωνικών σχέσεων, στο χώρο. Ο χώρος και οι κοινωνικές σχέσεις είναι έννοιες αλληλένδετες και προσδιορίζουν μια διακριτή κοινωνική ταυτότητα των μελών μιας κοινότητας.

Exarchia: A place of 'Anarchy' and Insecurity?

Polidora Naoumi

Summary

This study focuses on the perceptions of security within the neighbourhood of Exarchia, one of the most central areas of Athens urban web and one which often receives criticism from journalists who label it as 'dangerous' and 'insecure'. The question arises about the way the inhabitants, working people or passers-by perceive of the notion of 'security', given that these social agents foster a critical mood towards mainstream attitudes and practices.

By shedding light on the voices of these people, the study establishes the continuity of this progressive tradition and discusses all the prevailing trends regarding security, violence and anarchy. It is not merely the architectural structure of that area but also the subjective attitudes of each person that account for the spatial representation of the social relations.

Space and social relations are closely interwoven, forming a distinct social identity for the members of a community.

Εισαγωγή

Η μελέτη αυτή ξεκινά με την παραδοχή ότι στα μάτια το μέσου ανθρώπου στην Ελλάδα, ο οποίος αναπτύσσει και καλλιεργεί προσλαμβάνουσες μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) τα Εξάρχεια αποτελούν μια περιοχή ανασφάλειας και εστία τρομοκρατίας – την οποία ενίοτε ταυτίζουν με την αριστερή αναρχία - στο κέντρο της Αθήνας. Η επιλεκτική προβολή συμβάντων και η περιχαράκωση της περιοχής οδηγεί στην αντίληψη ενός «άβα-

*Απόφοιτη ΠΜΣ Γεωγραφίας: Ναούμη Πολυδώρα/ Naoumi Polydora, E-Mail: Polly_na88@hotmail.com

του» για το μέσο άνθρωπο που, ωστόσο, είναι αυτός που συνήθως δεν επισκέπτεται ποτέ την περιοχή. Η έρευνα αυτή έχει ως στόχο να εξετάσει κατά πόσο αυτή η αντίληψη είναι αληθής εξετάζοντας τις χωρικές διαστάσεις του θέματος μέσα από τα μάτια των ανθρώπων που πραγματικά βιώνουν την περιοχή και συγχρωτίζονται σε αυτή. Ταυτόχρονα, θα αναλύσει την έννοια της ασφάλειας και τις σημαντικότερες θεωρίες της ιδεολογίας του αναρχισμού, που αναδεικνύονται όχι μόνον μέσα από τη βιβλιογραφική προσέγγιση, αλλά και μέσα από την αντίληψη ανθρώπων που συχνάζουν, ή, κατοικούν στην περιοχή και, είτε ασπάζονται αυτές τις θεωρίες, είτε όχι. Οι θαμώνες της περιοχής των Εξαρχείων, ανεξάρτητα από την διάρκεια «γνωριμίας τους» με τον χώρο (άλλοι περισσότερα, άλλοι λιγότερα χρόνια) όπως είναι προφανές, διαμορφώνουν την αντίληψή τους για αυτόν, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε τύπου αρνητικές «παρεμβολές», ενδεχομένως, των ηλεκτρονικών ή / και έντυπων μέσων πληροφόρησης. Εφόσον, επομένως, τα Εξάρχεια για την κοινή γνώμη αποτελούν, μάλλον, ένα χώρο αναρχίας και ανασφάλειας θα ήταν χρήσιμο να συσχετισθούν οι έννοιες της ασφάλειας και της αναρχίας για τους ενδημούντες την περιοχή (θαμώνες και κατοίκους). Όπως διαπιστώνεται δε από την εμπειρία, με αφορμή τη διακίνηση, ή, την εμπορία εξαρτησιογόνων ουσιών ενισχύεται η άποψη περί «άβατου» που, συχνά, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αυστηρού πλαισίου καταστολής και περιθωριοποίησης πολιτικών αντιλήψεων και πρακτικών, μη συμβατών με τις κυρίαρχες πολιτικές – κομματικές και κρατικές απόψεις για την πολιτική. Έτσι, απαγορεύονται οι συγκεντρώσεις και οι διαδηλώσεις, ενώ παρατηρείται μια αυξανόμενη αστυνόμευση στο δημόσιο χώρο, τη στιγμή που οι έμποροι της ηρωίνης δρουν ανενόχλητοι και κυριολεκτικά μπροστά στα μάτια της αστυνομίας.

Θα έλεγε κανείς ότι τα Εξάρχεια αποτελούν μια πολυδιάστατη γειτονιά του κέντρου της πόλης, η ασφάλεια συνδιαμορφώνεται από την αρχιτεκτονική δόμηση της περιοχής (ανοικτά μαγαζιά και το βράδυ, πυκνή επισκεψιμότητα σε κέντρα ψυχαγωγίας) και από την ανθρώπινη διάστασή της (δραστηριότητες και συνοχή των κατοίκων καθώς και κουλτούρα / ιστορία της περιοχής). Μέσα από αυτό το πρίσμα και για να προχωρήσει η ανάλυση του θέματος θα εξεταστούν σύντομα θεωρίες ασφάλειας και πώς αυτές αλληλεπιδρούν με την αναρχική θεωρία.

1. Η αλληλεπίδραση Ασφάλειας και Αναρχικής θεωρίας στην περιοχή των Εξαρχείων.

Προκειμένου να ορισθεί η έννοια της ασφάλειας τίθενται από τους θεωρητικούς ορισμένα ερωτήματα που επικεντρώνονται στο ποιος την χρειάζεται, για ποιο λόγο την χρειάζεται, ποιος την παρέχει και με ποιους τρόπους, ή, με ποια μέσα εξασφαλίζεται, εφόσον, ασφάλεια μπορεί να χρειάζονται και ο πολίτης και το κράτος, ενώ μπορεί να την παρέχει τόσο το κράτος, όσο και ένας ιδιώτης. (Amouyel, 2006 : 11, 12, 16). Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την εξασφάλισή της, όμως, συχνά, μπορεί να δημιουργούν αντιρρήσεις και ερωτήματα στους πολίτες, ως προς την παράλληλη μη καταπάτηση των προσωπικών τους δεδομένων και των συνταγματικών τους δικαιωμάτων.

Παράλληλα, οι ορισμοί για την ανθρώπινη ασφάλεια κινούνται σε ποικίλα πλαίσια και μπορεί να περιλαμβάνουν από την προστασία της φυσικής ακεραιότητας του ανθρώπου, μέχρι και την εξασφάλιση της ψυχικής του ηρεμίας, ή, ακόμα μπορεί να σημαίνουν το δικαίωμα στην κατανάλωση αγαθών, τη χάραξη μιας κατάλληλης κοινωνικής πολιτικής ενός κράτους, ή / και την εξασφάλιση μιας αξιοπρεπούς ζωής. Η ασφάλεια θεωρείται συνδεδεμένη αντίστοιχα και με την έννοια τόσο του χώρου, στα νεωτερικά χρόνια της δημιουργίας του έθνους - κράτους, όσο και του ατόμου, εφόσον, τα αστικά προνόμια του ανθρώπου της πόλης μετατρέπονται σε «δικαιώματα» και ο «αστυκό» (με την έννοια του άστεως) χώρος ...

«...αποκτά χαρακτηριστικά μιας δύναμης κοινωνικής ανατροπής και τα «αστικά» προνόμια μεταλλάσσονται σε αστικά δικαιώματα αλλά και, το κυριότερο, η συλλογικότητα που αντλεί τις ωφέλειες που απορρέουν από αυτά τα δικαιώματα αρχίζει να αντιλαμβάνεται τον εαυτό της ως μια αφ' εαυτής συλλογικότητα, η οποία αρχίζει να προσδιορίζει αντιστοίχως και τον ιστορικό ορίζοντα των μορφών της...», όπως αναφέρεται από τον Lefebvre στο έργο του *La production de l'espace* (Γεωργαντάς, Γκιούρας, 2010 : 11- 12).

Σύμφωνα με την Amouyel (2006 : 15) υπάρχουν αντιδημοκρατικά κράτη, αλλά και κράτη απρόθυμα, ή, ανίκανα να παράσχουν ασφάλεια στους πολίτες τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όπως επισημαίνει, θα πρέπει να συμμετέχουν οι ενεργοί πολίτες σε εθνικό, αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Αυτή η άμεση συμμετοχή των πολιτών στη διασφάλιση κάποιων αγαθών συνάδει, κατά

την άποψή μας, με την οπτική της αναρχικής ιδεολογίας που αναφέρεται στην αμεσότητα της συμμετοχής των πολιτών ως προς την ανάληψη πολιτικής δράσης¹.

1.1. Η ασφάλεια στην πόλη και στη γειτονιά: ένα υποκειμενικό συναίσθημα και ένα «πολεοδομικό» αίτημα

Η ύπαρξη γειτονιάς και το αίσθημα συνοχής παρεμποδίζουν, όσο το δυνατόν, την εγκληματικότητα, καθώς αρκετοί κάτοικοι οργανώνουν διάφορες συλλογικότητες και προσέχουν την περιοχή τους, μέσα από μια διαδικασία «αυτοεπιτήρησης» / «self surveillance» (Cozens κ. ά., 2005 : 331). Ο John Western (1981:5) θεωρεί, ότι οι κοινωνικές σχέσεις μπορεί να διαμορφώνουν το χώρο, όπως, αντίστοιχα και ο χώρος μπορεί να διαμορφώνει αυτές (Sprinks 2001 : 6). Οι κοινωνικές συνθήκες καλλιεργούν είτε το φόβο, είτε την τάση παρεμπόδισης του εγκλήματος, μέσα από τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό (Cozens κ.ά. 2005 : 342) καθώς και την ικανότητα («Capacity» στο κείμενο) των κατοίκων και των επισκεπτών να αποτρέψουν το έγκλημα (Merry, 1981). Η «ικανότητα» αυτή συνδέεται και με άλλες συνθήκες, όπως είναι η κουλτούρα της κοινότητας και η συνοχή (Saville, Cleveland, 2003a, 2003b). Δηλαδή, φαίνεται ότι το ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον μιας αστικής περιοχής μπορεί να συμβάλει στη μείωση του εγκλήματος και του φόβου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ενώ δεν αναιρείται η παραδοσιακή ερμηνεία του χώρου, που είναι η γεωγραφική, δίνεται, ωστόσο, ιδιαίτερη διάσταση στην ιστορική, πολιτική και κοινωνιολογική πλευρά του ζητήματος. Ο αστικός χώρος προσλαμβάνεται πλέον, όχι μόνο μέσα από την αρχιτεκτονική του διάσταση, αλλά και από την προσωπική αντίληψη του καθένα. Το ίδιο και η ασφάλεια του χώρου όπου με αυτήν την έννοια ο χώρος προσλαμβάνει μια «φαντασιακή» διάσταση που «υπερβαίνει» τη στενά γεωγραφική.

1.2. Το θεωρητικό πλαίσιο του αριστερού Αναρχισμού για την ασφάλεια : κοινωνική αλληλεγγύη, ισότητα, ελευθερία, δικαιοσύνη

Στην αναρχική θεωρία η ασφάλεια παρέχεται έμμεσα από τις δομές της κοινωνίας που βασίζονται, σύμφωνα με τους θεωρητικούς της, στη γαλήνη, την σωστή συνύπαρξη και την κοινωνική ειρήνη, ως αποτελέσματα της ατομικής ελευθερίας, της ισότητας μεταξύ των αν-

θρώπων, της κοινωνικής δικαιοσύνης και, προπαντός, της έλλειψης κάθε ιεραρχίας και εξουσίας. (Bakounine, 1974: 37,48-49, Μπακούνιν, χ.χ: 72-73, Κροπότκιν, 2000: 70-72).

Μέσα από τη μελέτη των θεμελιωτών της Αναρχίας φαίνεται ότι ο Αναρχισμός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ισότητα, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, την έλλειψη κάθε εξουσίας και την αλληλεγγύη και αντιπαρατίθεται στην άγνοια και το πολιτικό κατεστημένο. Δεν γίνονται άμεσες αναφορές στην έννοια της ασφάλειας, αλλά με έμμεσο, τρόπο και ανάγονται στη διαμόρφωση ενός «κατάλληλου» κοινωνικού πλαισίου, που εξασφαλίζει την κοινωνική ισότητα και επιτρέπει την ύπαρξη της πραγματικής ατομικής ελευθερίας. Διαπιστώνεται, επίσης, ότι οι αναρχικοί αποκηρύσσουν τις βίαιες πράξεις και διακηρύσσουν την αφοσίωσή τους στον ανθρωπισμό. Όμως, οι αναρχικοί, παρά τα κοινά τους σημεία, δεν αποτελούν ένα ενιαίο ρεύμα και δεν αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Παρόλα αυτά, οι ιδέες τους αποτέλεσαν τη βάση των επαναστάσεων στη Γαλλία, τη Ρωσία και την Ισπανία και δεν συνιστούσαν «περιθωριακή» ιδεολογία. Παρακάτω καταθέτουμε κάποια στοιχεία που επιβεβαιώνουν την άποψή για την αποκήρυξη της βίας την υποστήριξη του ανθρωπισμού και την παράλληλη διαμόρφωση ενός «κατάλληλου» κοινωνικού πλαισίου που αποτελεί την έννοια της ασφάλειας για τους πολίτες στη θεωρία των αναρχικών.

Έτσι, σύμφωνα με τον Μ.Μπακούνιν οι βασικές αξίες του αντιεξουσιαστικού κινήματος βασίζονται στην ισότητα, την ελευθερία και τον ανθρωπισμό. Ο Μπακούνιν δεν αποδέχεται το νομικό σύστημα, το οποίο, κατά τη γνώμη του, στηρίζει την εξουσία και την ταξική κοινωνία. Θεωρεί ότι η κάθε μορφή εξουσίας αντιτίθεται στην έννοια του ανθρωπισμού και ότι η εξουσία αποτελεί ηθική και πνευματική δουλεία και ταπείνωση. Γι' αυτόν, το «καλό» μιας κοινωνίας πρέπει να βασίζεται στη συναίνεση, την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της. (Μπακούνιν 1974: 37, 41, 48 – 49, 50).

Επίσης και για έναν άλλο θεωρητικό «πατέρα» του αναρχισμού, τον Π. Κροπότκιν (2000) ο αντιεξουσιαστικός κομμουνισμός εμπεριέχει την έννοια της ηθικής, ως φυσικής ιδιότητας, που βασίζεται στην πρόοδο των ανθρώπων, αλλά και την έννοια της προόδου της ανθρωπότητας, της αλληλοβοήθειας και της δικαιοσύνης. Μιας δικαιοσύνης που δεν «παραχωρείται» από τα πάνω, χωρίς παρεμβάσεις από τους ισχύοντες νόμους και το κράτος. Μιας δικαιοσύνης που «κατακτά-

ται» από τους ίδιους τους ανθρώπους μιας κοινωνίας, μέσω του αλληλοσεβασμού και της αλληλεγγύης τους.

Μετά το θάνατο των δύο αυτών σημαντικών θεωρητικών του αντιεξουσιαστικού σοσιαλισμού, συνεχίζουν ο Ρεκλύ, ο Μαλατέστα, η Γκόλντμαν και, σήμερα, οι Έρλιχ Κάρολ και Φάρρουο Λην.

Σύμφωνα με τον Roderick Kedward (χ. χ.: 26 – 27) Άγγλο ιστορικό που γεννήθηκε το 1937, οι αναρχικοί με τις διαφορετικές ιδέες τους και τη δράση τους «συγκλόνησαν» τον κόσμο, λόγω της κοινωνικής κριτικής που έκαναν σε κάθε μορφή καταπίεσης θρησκευτικής, κρατικής, κομματικής ή, ταξικής. Όπως αναφέρει, η ανάλυσή τους ξεκινούσε από πραγματικές καταστάσεις, που, συνήθως, βίωναν οι ίδιοι, ή, τις παρατηρούσαν στο άμεσο περιβάλλον τους. Η κοινωνιολογική τους προσέγγιση, επομένως, σύμφωνα με τον Kedward, βασιζόταν στη μεθοδολογία της παρατήρησης και σε υποθέσεις εργασίας για μια ουτοπική αντιεξουσιαστική κοινωνία. Και όπως λέει ο Kedward, η θεωρητική και πρακτική τους προσέγγιση, για τα θέματα της επανάστασης τους έκανε να «απολογούνται» συνέχεια, ενάντια στην «κατηγορία» ότι είναι ουτοπικοί ιδεαλιστές και ονειροπόλοι, αλλά και ενάντια στην κατηγορία ότι είναι θιασώτες της βίας. Όσον αφορά την ασφάλεια, οι αναρχικοί, κατά τον Kedward (χ. χ.: 104 – 105) δεν έδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάγκη του ατόμου να ζει και να δουλεύει μέσα σε μια σταθερή, γνώριμη δομή και έτσι δεν επηρέασαν, παρά έμμεσα, αυτή τη σχέση. Επίσης, δεν έδωσαν και ιδιαίτερη έμφαση σε άλλα επιστημονικά ευρήματα, όπως η ανταγωνιστικότητα μεταξύ των ανθρώπων, ο φόβος τους μπροστά στην ελευθερία και η αποδοχή της ηγεσίας από την απουσία εξουσίας, εφόσον, οι περισσότεροι άνθρωποι, κατά τον Kedward, θεωρούν πως μια χωρίς ηγεσία ομάδα είναι πιο αδύναμη και βάζει σε κίνδυνο την επιβίωσή τους.

Σε γενικές γραμμές, ο Kedward θεωρεί ότι οι άνθρωποι θέλουν ορισμένες ελευθερίες, όπως είναι η ελευθερία κίνησης, η ελευθερία σκέψης και λόγου και δεν επιδιώκουν μια «ολοκληρωτική» ελευθερία για την οποία αγωνίστηκαν οι αναρχικοί. (Kedward χ. χ.: 104 – 105).

Ο αναρχισμός, μέσα από αυτήν την οπτική, που καταθέτει ο Kedward μπορεί, να αποτελεί μια προσπάθεια σύνδεσης ατομικότητας και κοινωνικής πραγματικότητας που συνιστά την απόλυτη ευτυχία για το

άτομο και για την κοινωνία, σε ένα ισορροπημένο και ήρεμο περιβάλλον, πλήρους ελευθερίας. Ένα πλαίσιο δηλαδή ασφάλειας, που θα εξασφαλίζει την επιβίωση και την ψυχική γαλήνη.

Στην προκειμένη περίπτωση, το πλαίσιο της ασφάλειας αφορά το χώρο των Εξαρχειών, για τον οποίο απαιτείται, στο σημείο αυτό, να γίνει μια σύντομη ιστορική και γεωγραφική προσέγγιση του χώρου

1.3. Η ιστορική και γεωγραφική προσέγγιση του χώρου των Εξαρχειών

Ο αναρχισμός αποτελεί μια «ταυτότητα» των Εξαρχειών, λόγω της πληθώρας των αντίστοιχων στεκιών, βιβλιοπωλείων και των συγκεντρώσεων των πολιτικών αντιεξουσιαστικών ομάδων εκεί. Τα Εξάρχεια, από τη μια, ακολουθούνται από τη φήμη του «άβατου», ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980, λόγω, ακριβώς, αυτής της ιδεολογίας και της παρουσίας αναρχικών. Η έννοια του «άβατου» και της «περιθωριοποίησης» του χώρου καταγράφεται την δεκαετία του 1980, μέσα από τον έντυπο Τύπο, όπου ενδεικτικά αναφέρονται κάποια άρθρα από εφημερίδες της εποχής².

Από την άλλη, τα Εξάρχεια αποτελούν μια περιοχή που φημίζεται για την πνευματική και πολιτιστική της ανάπτυξη από τα τέλη, ήδη, του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα (Καιροφύλας, 2002).

Η ύπαρξη πληθώρας «νεολαιστικών στεκιών» υποδηλώνουν μια ριζοσπαστική πλευρά της περιοχής, μια όψη αυτόνομης και μη κομματικής σκέψης και δράσης, μιας κουλτούρας, η οποία, φαίνεται πως πουθενά αλλού, σε ολόκληρη τη χώρα, δεν εμφανίζεται τόσο έντονη. Βέβαια, στη συνείδηση του μέσου πολίτη, που πιθανόν να μην τα έχει επισκεφθεί ποτέ, μπορεί τα Εξάρχεια να αποτελούν χώρο περιχαρακωμένο, περιθωριοποίησης και ανασφάλειας, χώρο που θα πρέπει να αποφεύγεται, σε κάθε περίπτωση. Η προσπάθεια πρόκλησης ανασφάλειας από μια πληθώρα των Μ. Μ. Ε. οδηγούν σε σχεδόν επίκληση για «εισβολή» της αστυνομίας στους «θυλάκους» της αναρχίας («Ελεύθερος Τύπος» 27/4/2007) προκειμένου να επανέλθει η ηρεμία στην πλατεία, ή, μιλούν για «εισβολή μακράς διάρκειας» στα Εξάρχεια («Espresso» 29/4/2007 με σκοπό να καταλυθεί το περίφημο «άβατό» της («Βήμα» 29/4/2007). Τα δημοσιεύματα αυτά φαίνεται ότι έχουν ως στόχο την εφαρμογή του τρίπτυχου αστυνόμευση -

ανάπλαση - κοινωνικός αυτοματισμός (Δεληκάρη, 2013 : 32 – 33). Μια συγκεκριμένη στρατηγική που υλοποιείται σε υποβαθμισμένες και περιθωριοποιημένες περιοχές με απώτατο σκοπό την αναδιάρθρωσή τους με όρους που ευνοούν την εγκατάσταση και παραμονή περισσότερο εύρωστων οικονομικά στρωμάτων. Η αμέσως μετά την Χούντα εποχή θεωρείται «καταλυτική για τα Εξάρχεια και αποτελεί μια έκρηξη της κουλτούρας κυρίως της αναρχικής και της αυτόνομης» (Χρηστάκης 2008 : 23 – 24).

Έτσι, η απαξίωση από το επίσημο κράτος και από μια μερίδα του Τύπου έρχεται να προστεθεί στη γεωγραφική ανακατανομή του κέντρου, με τις όποιες άλλες κοινωνικές ανισότητες.

Στη δεκαετία του 1970, δημιουργείται ένας κοινωνικός διαχωρισμός, κατά τον οποίο επέρχεται μια άνιση γεωγραφική κατανομή των διάφορων κοινωνικών ομάδων, που συνδέεται με την εισοδηματική ανισότητα και τις αποστάσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες, μορφές διαχωρισμού σε συνθήκες περιορισμένης στεγαστικής κινητικότητας.

Σύμφωνα με τον Θ. Μαλούτα (Ε. Κ. Κ. Ε. 2008 : 43-45, 51) η πυκνή δόμηση στο κέντρο της πόλης και η αύξηση του αριθμού των Ι. Χ., χωρίς την αντίστοιχη δημιουργία υποδομών είχε σαν αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της ζωής εκεί, η οποία επιδεινώθηκε και οδήγησε σε μετακίνηση των ευπορότερων κατοίκων προς τα προάστια.

Ωστόσο, οι διαφορετικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στα Εξάρχεια συγκεντρώνουν μια πληθώρα ανθρώπων, όπως εκδοτικοί οίκοι, δικηγορικά γραφεία, καφέ, κινηματογράφοι και, με αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύεται η κεντρικότητα της περιοχής, αλλά και ο «εμπλουτισμός» της, μέσα, ακριβώς, από αυτή την ανομοιογένεια των εμπορικών και οικονομικών δραστηριοτήτων της (Κηρολιβάνου, 1999 : 4). Πρόκειται για μια ζωντανή γειτονιά, έναν τόπο «πυκνού πολιτισμού», ο «*πιο πολιτισμένος όλης της Ελλάδας, εφόσον εδώ υπάρχουν, σύμφωνα με αντικειμενικές μετρήσεις, τριάντα εκδοτικοί οίκοι, άλλα τόσα βιβλιοπωλεία, μουσικοί χώροι, καταστήματα με μουσικά όργανα, θέατρα... το Υπουργείο Πολιτισμού και το Πολυτεχνείο...*»³ Μια περιοχή όπου έχουν ζήσει / ζουν διανοούμενοι, συγγραφείς, μεταφραστές, επιμελητές εκδόσεων, εικαστικοί, μουσικοί, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, ποιητές, γλύπτες ... Μια περιοχή με πολυχρωμία όπου

*«οι διαφορετικές ηλικίες, οι τάσεις, οι διαθέσεις, οι επιθυμίες συμπλέκονται με άνεση, χρώμα, γούστο, πάθος, ψυχή».*⁴ Μια περιοχή που δεν αποτελεί «άβατο», αλλά «*μια ασφαλή περιοχή όσα χρόνια ζω στα Εξάρχεια... Τα όσα προβλήματα υπάρχουν, αφενός, οφείλονται στην αστυνομοκρατία, αφετέρου, στη διακίνηση ηρωίνης, η οποία εξακολουθεί να γίνεται χωρίς κανείς να ενοχλείται από την παρουσία των αστυνομικών...*»⁵.

Αρκετοί από τους κατοίκους, επομένως, θεωρούν τα Εξάρχεια μια γειτονιά που αποπνέει την αίσθηση της ελευθερίας και όχι μια επικίνδυνη και ανασφαλής περιοχή.

2. Τα ερωτήματα της έρευνας και η μεθοδολογία της

Είναι προφανές, από τα προαναφερόμενα, ότι τα Εξάρχεια ισορροπούν μεταξύ «φοβικών» αντιλήψεων, περί επικινδυνότητας και ανασφάλειας και «ηρωικών» ή όπως συχνά προβάλλονται «περιθωριακών» αντιλήψεων, περί ελεύθερης και ασυμβίβαστης περιοχής. Προκειμένου να διερευνηθεί αυτό το «δίλημμα» προσεγγίσθηκαν οι ενδημούντες και οι θαμώνες με ερωτήματα για το αν θεωρούν ασφαλή ή όχι την περιοχή, για την πιθανή επικινδυνότητα χώρου, ή, για το αν η ύπαρξη μιας «αναρχικής κουλτούρας», διαμορφώνει θετικά ή αρνητικά τα άτομα σε σχέση με τη φυσιογνωμία της περιοχής.

Δηλαδή, γίνεται ένας συνδυασμός μεταξύ «σταθερών» και «αναδυόμενων» στοιχείων, προκειμένου, αφενός, να καταγραφεί το σταθερό, εννοιολογικό πλαίσιο, αφετέρου, να αναδυθούν οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ατόμων.

Το καταλληλότερο εργαλείο για τη συγκέντρωση αυτών των πληροφοριών αποτελεί το ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, βάσει του οποίου, η συλλογή των δεδομένων επαληθεύει τις υποθέσεις, αλλά και αναδεικνύει νέα στοιχεία.

Έτσι, στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται τα απαραίτητα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, ώστε, να γίνουν και οι κατάλληλες συσχετίσεις των μεταβλητών για συγκεκριμένες «κατηγορίες» ατόμων (λ.χ., γυναίκες, νέοι, μορφωμένοι, εργαζόμενοι ως υπάλληλοι κ.λπ.).

Στο δεύτερο τμήμα του ερωτηματολογίου υπάρχουν ερωτήσεις που σχετίζονται με τους λειτουργικούς ορισμούς της ασφάλειας του χώρου και την αναρχική ιδεολογία. Οι κλειστές ερωτήσεις συνοδεύονται από

προκαθορισμένες απαντήσεις μεταξύ των οποίων επιλέγει ο ερωτώμενος, με πάντα μια επιλογή την απάντηση «Άλλο...» αφού δεν μπορούν να προβλεφθούν όλες οι πιθανές απαντήσεις.

Οι ανοιχτές ερωτήσεις επιτρέπουν στον ερωτώμενο να διατυπώσει τη δική του άποψη και να δώσει τα στοιχεία εκείνα που δεν έχουν προβλεφθεί και που θα αποτελούν τα νέα δεδομένα της έρευνας.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία θα δώσουν τα δεδομένα εκείνα που για πρώτη φορά θα καταγραφούν στην ιστορία της περιοχής των Εξαρχείων σε σχέση με την ασφάλεια της περιοχής αλλά με την ιδεολογία του αναρχισμού που έχει, κατά κύριο λόγο, αναπτυχθεί στη περιοχή.

2.1. Η μέθοδος του διαθέσιμου δείγματος

Στη συγκεκριμένη έρευνα επελέγη η μέθοδος του διαθέσιμου δείγματος / availability sample (Ιωαννίδη - Καπόλου, 2006). Το δείγμα διαμορφώθηκε τόσο από ανθρώπους που ανήκουν στο συγκεκριμένο θεωρητικό χώρο που έχει στοχοποιηθεί από τα Μ. Μ. Ε, όσο και από άλλους που συγχρωτίζονται στην περιοχή. Ο στόχος είναι να αναδειχθούν οι απόψεις αυτών, που χαρακτηρίζονται ως «περιθωριακά» στοιχεία, λόγω της ιδεολογίας τους. Για τη συμπλήρωση, επομένως, των συγκεκριμένων ερωτηματολογίων, ενώ υπήρχε η δυνατότητα απεύθυνσης σε κατοίκους και μόνο –παρά την επιφυλακτικότητα ορισμένων να ανοίγουν την πόρτα τους σε ερευνητές, βρέθηκαν αρκετοί πρόθυμοι να απαντήσουν- επελέγη το δείγμα από άτομα στους χώρους που συχνάζουν, ή, δραστηριοποιούνται προκειμένου να προσεγγισθούν, οι λογής προκαταλήψεις που αναπτύσσονται για το χώρο και τα άτομα αυτά.

Επρόκειτο για μια κοπιαστική εργασία, διότι, υπήρχε κάποιες φορές μια επιφυλακτικότητα απέναντι στην έρευνα («πού θα χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματά της», «από ποιους» και «γιατί γίνεται») την επιστήμη, ως κυρίαρχου και «αστικού» τρόπου σκέψης και εμένα προσωπικά («πού σπουδάζω», «γιατί επέλεξα αυτό το θέμα» κ.λπ.) που δυσχέραιναν την προσέγγιση των ερωτωμένων. Ωστόσο, συγκεντρώθηκε ένα ικανοποιητικό δείγμα 231 ατόμων που απήντησε στα ερωτηματολόγια.

2.2. Η Περιγραφική Στατιστική Ανάλυση

Η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (55,4%) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18-30 ετών, ενώ δεύτερη σε ποσοστό είναι η ομάδα 31-40 ετών (26%). Ως προς το φύλο, το δείγμα είναι αρκετά ισορροπημένο με τους άντρες να αποτελούν το 52,4% και τις γυναίκες το 47,6%. Ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων είναι φοιτητές (31,6%) λιγότεροι ιδιωτικοί υπάλληλοι (23,8%) και ακόμα λιγότεροι αυτοαπασχολούμενοι (13%). Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (81,4%) έχει πανεπιστημιακή εκπαίδευση: ΑΕΙ 39,39%, μεταπτυχιακό 22,51%, διδακτορικό 6,06% και ΑΤΕΙ (13,4%). Οι περισσότεροι ερωτώμενοι (65,7%) κατοικούν είτε στα Εξάρχεια είτε σε γειτονικές περιοχές. Πιο συγκεκριμένα στα Εξάρχεια κατοικεί το 31,7% του δείγματος και στο ευρύτερο κέντρο το 24,3%.

Στα άτομα του δείγματος που δηλώνουν ότι κατοικούν στα Εξάρχεια περιλαμβάνονται εξίσου νέοι κάτοικοι που διαμένουν στην περιοχή από 1-5 έτη, όσο και παλαιοί που δηλώνουν ότι διαμένουν πάνω από 10 έτη (12,5% και 13,8% αντίστοιχα στο συνολικό ποσοστό) ενώ η πλειοψηφία των ερωτωμένων είναι επισκέπτες (63%) και μόνον ένα μικρό ποσοστό εργάζεται εκεί (13,2%). Όσον αφορά τα έτη εργασίας όσων εργάζονται στην περιοχή, παρατηρείται μια διασπορά των ποσοστών στις 4 κατηγορίες (λιγότερο από έτος, 1-5 έτη, 6-10 έτη και πάνω από 10 έτη) με μέσο όρο 7% περίπου σε κάθε κατηγορία. Από τα άτομα του δείγματος, το 28,6% και το 28,1% δηλώνουν ότι συχνάζουν 1-5 έτη και πάνω από 10 έτη, αντίστοιχα.

Στην ερώτηση γιατί τους αρέσει η γειτονιά των Εξαρχείων, τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι απαντήσεις «γιατί είναι πολυσύχναστη γειτονιά», «γιατί δίνει την αίσθηση κοινότητας» και γιατί είναι «πολιτιστικά ενδιαφέρουσα» (22,6%, 19,1% και 13% αντίστοιχα).

Στην ερώτηση, «Νοιώθετε ασφάλεια όταν κινείστε στην περιοχή, σε γενικές γραμμές» η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (93,1%) απαντά ότι αισθάνεται ασφάλεια στα Εξάρχεια.

Όσον αφορά τις ώρες που κινούνται με μεγαλύτερη ασφάλεια, η συντριπτική πλειοψηφία (78,8%) δηλώνει «πάντα», ενώ από τις επιμέρους προτιμήσεις, οι πρωινές ώρες συγκεντρώνουν τις περισσότερες (6,9%). Αν ληφθεί υπόψη το φύλο, στην απάντηση «πάντα» απαντά θετικά το 57,1% των αντρών και το 42,9% των γυναικών.

Οι βασικοί λόγοι που οι συμμετέχοντες στην έρευνα νοιώθουν ασφάλεια, όταν κινούνται στην περιοχή επικεντρώνονται στην υποκειμενική αίσθηση ασφάλειας (27,6%) που δηλώνουν ότι νοιώθουν η οποία ενισχύεται και από το γεγονός ότι δεν έχουν αρνητικές εμπειρίες (2,9%) στο ότι είναι πολυσύχναστη περιοχή (17,1%) στη χαμηλή εγκληματικότητα που θεωρούν ότι έχει (10,5%) αλλά και στην κουλτούρα αλληλεγγύης και την αίσθηση γειτονιάς που ακόμα αποπνέει η περιοχή (5,7% και 4,8% αντίστοιχα).

Στους λόγους που χαρακτηρίζουν μια περιοχή ασφαλή γενικότερα, συμπεριλαμβάνονται κατά κύριο λόγο η χαμηλή εγκληματικότητα (22,3%) η μειωμένη παρουσία δυνάμεων καταστολής (16,2%) η ύπαρξη κοινωνικής συνοχής (15,7%) και η παρουσία κόσμου (12,7%).

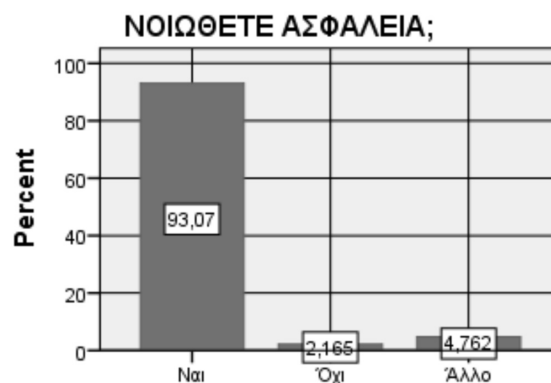
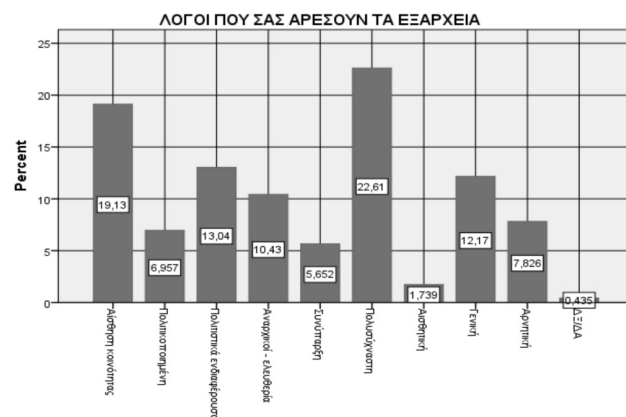
Στην ερώτηση με τι ταυτίζονται τα Εξάρχεια, το μεγαλύτερο ποσοστό⁶ των ερωτωμένων (34,2%) απαντά με την «αναρχική ιδεολογία», ενώ το 14,7% θεωρεί ότι τα Εξάρχεια ταυτίζονται εκτός από την αναρχική ιδεολογία, με τα ναρκωτικά και τις έκνομες ενέργειες.

Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι τους ενοχλεί η παρουσία των αστυνομικών (92,6%) καθώς ενισχύει τα συναισθήματα ανασφάλειας που νοιώθουν (84,4%) λόγω των ακατάλληλων πρακτικών που χρησιμοποιούν (57,8%) των αρνητικών προσωπικών χαρακτηριστικών που τους αποδίδονται (10,4%) και του κοινωνικά αρνητικού τους ρόλου (10%).

Στην ερώτηση για τη χρήση βίας, το 46,8% των συμμετεχόντων δηλώνει κατά της χρήσης βίας, το 29,4% υπέρ, ενώ το 19,9% δηλώνει ότι υπάρχουν περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα σε περιπτώσεις άμυνας, που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν βία.

Όσον αφορά τον ιδεολογικό αυτοπροσδιορισμό των ερωτωμένων, το 34,6% των ατόμων του δείγματος χαρακτηρίζει τον εαυτό του ως αναρχικό, ενώ το 31,6 ως αριστερό. Ενδιαφέρον είναι το εύρημα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό όσων δηλώνουν κάτοικοι Εξαρχείων αυτό-προσδιορίζονται ως αριστεροί (39,7%) ενώ οι κάτοικοι των βορείων προαστίων αυτό-προσδιορίζονται ως αναρχικοί (55,3%). Το 46,3% του δείγματος θεωρεί ότι ο αναρχικός είναι πολιτική ταυτότητα, ενώ το 23,4% του αποδίδει προσωπικά χαρακτηριστικά όπως λ.χ ελεύθερος, σκεπτόμενος άνθρωπος, αλληλέγγυος. Στην ερώτηση τι είναι αναρχία, το 44,6% των ερωτωμένων απαντά ότι αναρχία είναι μια αρμονική, αντιεξουσιαστική και αταξική κοινωνία, το 32,9% ότι είναι

ιδεολογικό πολιτικό κίνημα και το 7,8% ότι είναι και τα δύο. Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος 48,7% αποφεύγει να αναφέρει κάποιον από τους θεωρητικούς της αναρχίας, ενώ το 37% δηλώνει έναν ή περισσότερους, από τους Μπακούνιν, Κροπότκιν και Μαλατέστα. Οι περισσότεροι από τα άτομα του δείγματος που αυτό-προσδιορίζονται ως αναρχικοί γνωρίζουν σε ποσοστό άνω του 75% (75,9%) τους κλασικούς θεωρητικούς της αναρχίας. Η πλειοψηφία των ατόμων του δείγματος (59,3% και 73,6% αντίστοιχα) δεν θεωρεί ότι τα Εξάρχεια είναι περιθωριακός ή ανασφαλής χώρος και επιλέγει τις δύο κατώτερες βαθμίδες της κλίμακας των επτά σημείων για τον χαρακτηρισμό τους (1= διαφωνώ απόλυτα, 7= συμφωνώ απόλυτα). Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (66,3%) θεωρεί ότι τα Εξάρχεια είναι πεδίο Ελευθερίας, Ισότητας, και Δημοκρατίας, ενώ το 73,6% θεωρεί ότι η περιοχή είναι φυτώριο που αναπτύσσονται η Αναρχία και συναφείς ιδεολογίες, βαθμολογώντας με 4 - 7 στις αντίστοιχες.

Στην ερώτηση «αν αποτελούν τα Εξάρχεια χώρο ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών», βαθμολογία 4-7 έχει δώσει το 86,1% των συμμετεχόντων, ενώ αντίστοιχη βαθμολογία έχει δώσει το 91,4% στην ερώτηση αν «αποτελούν τα Εξάρχεια χώρο που χαρακτηρίζεται από ελεύθερη έκφραση, ελεύθερη κίνηση και ασφάλεια».

Τέλος, το 40,3% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι τα Εξάρχεια είναι μοναδικά και δεν υπάρχει άλλος γεωγραφικός χώρος με παρόμοια χαρακτηριστικά.

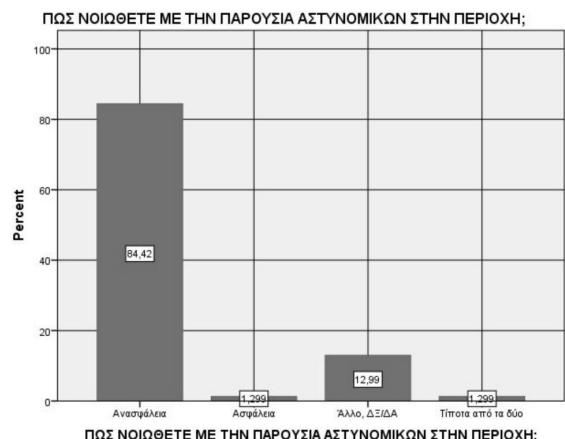
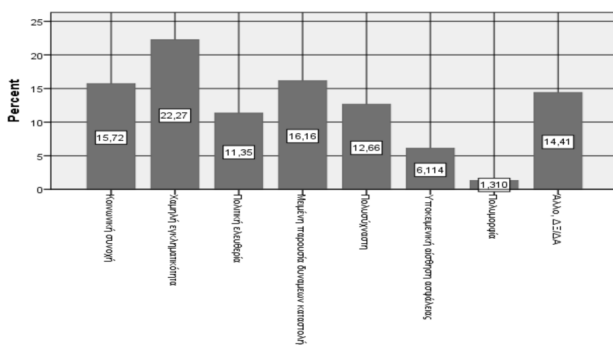
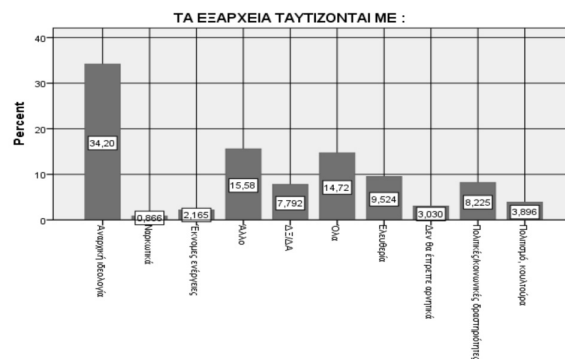
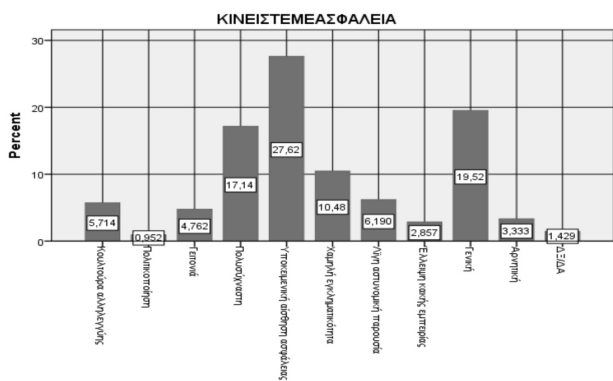
2. 3. Ανάλυση της διακύμανσης

Προκειμένου να εξεταστεί η επίδραση μεταβλητών όπως η ηλικία, το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο, κλπ. στις απαντήσεις του δείγματος, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ανάλυσης της διακύμανσης ώστε να γίνει σύγκριση των μέσων τιμών των δειγμάτων. Στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκε το test Scheffe για να εξακριβωθεί ποια δείγματα διαφέρουν, που έγκειται η διαφορά και η ανάλυση πολλαπλών απαντήσεων (cross tabulations) για να ερμηνευτούν τα αποτελέσματα.

Η ηλικία επηρεάζει σημαντικά τις εξής μεταβλητές: «Σας ενοχλεί η παρουσία των αστυνομικών», «πως νοιώθετε με την παρουσία αστυνομικών στην περιοχή» και «ποια η γνώμη σας για τη χρήση βίας».

Το test Scheffe έδειξε ότι μεγαλύτερες διαφορές όσον αφορά την ενόχληση από την παρουσία αστυνομικών (και στις δύο ερωτήσεις που αναφέρονται σε αυτήν) παρατηρούνται ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 18-30 με 51-60 και 31-40 με 51-60. Η ανάλυση πολλαπλών αποτελεσμάτων έδειξε ότι, ενώ όλες οι ηλικιακές ομάδες δηλώνουν ότι ενοχλούνται από την παρουσία των αστυνομικών, τα ποσοστά μειώνονται από 93-95% για τις νεότερες ηλικίες σε 70% για την ηλικία 51-60.

Το ίδιο παρατηρείται και με τα αισθήματα που προκαλεί η παρουσία της αστυνομίας. Βάσει αυτών των αναλύσεων όσοι είναι κάτω των 50 ετών δηλώνουν ότι αυτή τους προκαλεί αίσθημα ανασφάλειας, σε ποσοστό πάνω από 80%, ενώ για τους συμμετέχοντες άνω των 50 ετών, αισθήματα ανασφάλειας δηλώνει το 60% περίπου. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα με ηλικία άνω των 50 ετών δηλώνουν πιο απόλυτα την εναντίωσή τους στη χρήση βίας με ποσοστά 59% και 80% (ηλι-

κιακές ομάδες 51-60 και 60+ αντίστοιχα) σε σχέση με τους νεότερους που δηλώνουν σε ποσοστό 41%, 55% και 38% την αντίθεσή τους (ηλικίες 18-30, 31-40 και 41-50 αντίστοιχα).

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διακύμανσης, ως προς το φύλο ανέδειξαν δύο στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα σε επίπεδο μικρότερο ή ίσο του 5% (0,05). Από αυτά φαίνεται ότι το φύλο επηρεάζει σημαντικά τις εξής μεταβλητές: «ποια η γνώμη σας για τη χρήση βίας» και «σε ποιον άλλο γεωγραφικό χώρο πιστεύετε ότι θα μπορούσατε να βιώσετε κάτι ανάλογο με τα Εξάρχεια». Λόγω της ύπαρξης λιγότερο των τριών ομάδων δεν μπορεί να διενεργηθεί test Scheffe, η ανάλυση πολλαπλών απαντήσεων όμως δείχνει ότι οι γυναίκες είναι περισσότερο κατά της χρήσης βίας από τους άντρες (54% έναντι 46% των αντρών) και πιστεύουν ότι υπάρχουν και άλλοι γεωγραφικοί χώροι σαν τα Εξάρχεια στην Ελλάδα.

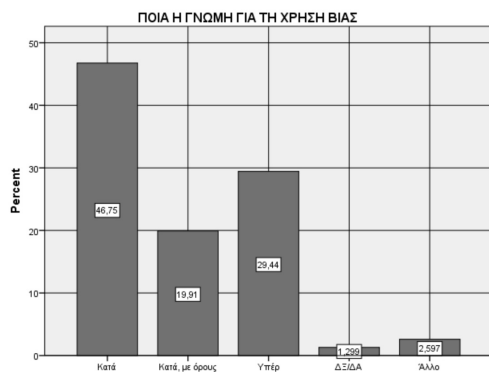
Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διακύμανσης, ως προς το επάγγελμα, ανέδειξαν δύο στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα σε επίπεδο μικρότερο, ή, ίσο του 5%. Το επάγγελμα φαίνεται ότι επηρεάζει σημαντικά

τις εξής μεταβλητές: «πως νοιώθετε με την παρουσία αστυνομικών στην περιοχή» και στον χαρακτηρισμό των Εξαρχείων «σαν φυτώριο που αναπτύσσονται η αναρχία και συναφείς ιδεολογίες». Η ανάλυση πολλαπλών απαντήσεων έδειξε ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι δηλώνουν, σε μικρότερο ποσοστό, ότι νοιώθουν ανασφάλεια από την παρουσία των αστυνομικών στα Εξάρχεια σε σχέση με τους φοιτητές και τους ανέργους 61% έναντι 92% αντίστοιχα.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διακύμανσης της μεταβλητής «εκπαίδευση» ανέδειξαν τρία στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα σε επίπεδο μικρότερο ή ίσο του 5% στις ερωτήσεις: «Ετη που ζουν στην περιοχή...», «Θα αυτό-προσδιορίζοσασταν ως...» και «Τα Εξάρχεια είναι περιθωριακός χώρος...». Από την ανάλυση των πολλαπλών απαντήσεων φαίνεται ότι οι έχοντες μεταπτυχιακό δίπλωμα αυτό-προσδιορίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό το ως αναρχικοί (64% και 48% αντίστοιχα). Επίσης, φαίνεται ότι όσοι από το δείγμα δηλώνουν κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος, ή, απόφοιτοι ΑΕΙ δηλώνουν σε μεγαλύτερα ποσοστά από τους υπολοίπους (περίπου 70% έναντι περίπου 50% αντίστοιχα) ότι τα Εξάρχεια δεν είναι περιθωριακός χώρος.

Από την ανάλυση πολλαπλών απαντήσεων φαίνεται ότι οι κάτοικοι των Εξαρχείων δηλώνουν σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με κατοίκους άλλων περιοχών ότι τους αρέσει η περιοχή τους γιατί αποπνέει την αίσθηση της γειτονιάς.

Οι περιγραφικοί δείκτες παρουσιάζουν τρία στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα σε επίπεδο μικρότερο ή ίσο του 5% στις ερωτήσεις: «Σας αρέσει η γειτονιά των Εξαρχείων γιατί...», «Θεωρείτε ότι τα Εξάρχεια ταυτίζονται με...» και «Θα αυτό-προσδιορίζοσασταν ως...». Οι κάτοικοι των Εξαρχείων αυτό-προσδιορίζονται κυρίως ως αριστεροί ενώ αντίθετα, οι περισσότεροι από τους κατοίκους των Βορείων Προαστίων αυτό-προσδιορίζονται ως αναρχικοί. Όσον αφορά την ταύτιση της περιοχής με συγκεκριμένες δραστηριότητες, φαίνεται ότι οι κάτοικοι των βορείων προαστίων και του κέντρου συνδέουν τα Εξάρχεια περισσότερο με την αναρχική ιδεολογία σε σχέση με τους υπολοίπους.

2. 4. Τα ευρήματα της έρευνας

2.4.1. Φύλο, Ηλικία, Μορφωτικό Επίπεδο: συνειδητά στα Εξάρχεια οι γυναίκες, οι νέοι και οι έχοντες υψηλό μορφωτικό επίπεδο

Παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες μπορεί να νοιώθουν πιο ευάλωτες σε έναν χώρο που θεωρείται επικίνδυνος και ανασφαλής, το 47,6%, με το ποσοστό των νεότερων γυναικών, να είναι υψηλότερο έναντι των ανδρών, μόνο στην ηλικιακή ομάδα 18-30 (57% έναντι 43% αντίστοιχα) νοιώθουν άνεση να κατοικούν ή / και να συχνάζουν εκεί.

Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (55,4%) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18-30 ετών, αλλά και - δευτερευόντως- στην ομάδα 31-40 ετών (26%) δηλαδή, συνολικά, αποτελεί ένα ποσοστό που ξεπερνά το 80%, γεγονός που σηματοδοτεί ότι υπάρχουν αρκετοί νέοι άνθρωποι που βρίσκονταν στους χώρους της περιοχής των Εξαρχείων και που έχουν το χρόνο να ψυχαγωγούνται, κατά τη διάρκεια της ημέρας, χωρίς αυτό βέβαια να αποκλείει ότι μπορεί ο συγκεκριμένος χώρος να αποτελεί, ταυτόχρονα και χώρο διαμονής τους, εφόσον, οι περισσότεροι ερωτώμενοι (65,7%) κατοικούν είτε εκεί, είτε σε γειτονικές περιοχές.

Στα Εξάρχεια και πολύ κοντά σε αυτά κατοικεί ένα υψηλό ποσοστό του δείγματος (31,7% + 7,8% = 45,8) κάτι που σηματοδοτεί και τη «βαρύτητα» των απαντήσεων των συγκεκριμένων υποκειμένων, εφόσον διαβιούν στην περιοχή, το 13,8% πάνω από 10 χρόνια και ένα μικρότερο ποσοστό (12,5%) λιγότερα χρόνια (1-5).

Ένα μεγάλο ποσοστό μένει στο ευρύτερο κέντρο, όπου περιλαμβάνονται περιοχές, όπως η Κυψέλη, τα Άνω Πατήσια και το Παγκράτι και αποτελεί το 24,3%.

Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που συχνάζουν εκεί, αν και προέρχονται από λίγο μακρύτερες περιοχές, επιλέγουν συνειδητά ως χώρο ψυχαγωγίας τους και κοινωνικών συναναστροφών τα Εξάρχεια, αφού, είναι προφανές, ότι στις περιοχές, από τις οποίες έρχονται, υπάρχουν χώροι διασκέδασης, τους οποίους θα μπορούσαν να επισκεφθούν. Αυτό φαίνεται, επίσης, από τα υψηλά ποσοστά των επισκεπτών (63%) που απάντησαν τα ερωτηματολόγια και καταδεικνύει την πτυχή των Εξαρχείων ως χώρου πνεύματος και πολιτισμού που έχει αναδειχθεί από διάφορες μελέτες του αστικού τους τοπίου. Λ.χ., την μεταπτυχιακή εργασία (Δελικάρη Β.,

2009) «Προσέγγιση σε ζητήματα αστικής ανάπτυξης – Η περίπτωση των Εξαρχείων» υπό την επίβλεψη των Βαΐου Ν., Μαντούβαλου Μ., Μαυρίδου Μ., στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΔΠΜΣ κατεύθυνση β : Πολεοδομία – Χωροταξία, του ΕΜΠ, την «Ανάγνωση της περιοχής Εξαρχείων – Νεαπόλεως» (Κρασάς Α., 2001) υπό την επίβλεψη των Μαυρίδου Μ., Βαΐου Ν. Μαντούβαλου Μ. στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, του ΕΜΠ.

Ένα μικρό ποσοστό εργάζεται στα Εξάρχεια με έτη εργασίας που ποικίλλουν από κάποιους μήνες έως πάνω από 10 χρόνια, γεγονός που καταδεικνύει την επαγγελματική κινητικότητα της περιοχής. Είναι γεγονός πως τα Εξάρχεια αποτελούν μια αστική περιοχή με εμπορικό, εκτός των άλλων, ενδιαφέρον και ποικίλες επαγγελματικές δραστηριότητες, γεγονός που αναπτύσσονται ημέρα και νύκτα. Είναι επόμενο λοιπόν να αποτελεί και πόλο έλξης για εργασία σε άτομα άλλων περιοχών.

«Η συγκέντρωση των δραστηριοτήτων χαρακτηρίζεται από πολυλειτουργικότητα και έντονη ανάμειξη χρήσεων, τόσο τοπικού, όσο και υπερτοπικού χαρακτήρα. Οι δραστηριότητες αυτές ελκύνουν ένα πλήθος κόσμου στην περιοχή από διαφορετικά σημεία της πόλης και από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και ηλικίες, με αποτέλεσμα η περιοχή να χαρακτηρίζεται από πολυσυλλεκτικότητα και έντονη ανάμειξη πληθυσμού και ηλικιών» (Κρασάς 2001 : 8).

Ανάμεσα σε όσους συχνάζουν και που στην πλειοψηφία τους αποτέλεσαν και τα υποκείμενα της έρευνας, οι περισσότεροι είναι υψηλού μορφωτικού επιπέδου, αφού το 31,6% δηλώνει πως είναι φοιτητές, ενώ ακολουθούν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι (23,8%) και οι αυτοαπασχολούμενοι (13%) κάποιιοι από τους οποίους εργάζονται στην περιοχή.

Το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των θαμώνων της περιοχής επιβεβαιώνεται και με τις απαντήσεις στην ανάλογη ερώτηση, εφόσον, η πλειοψηφία του δείγματος έχει πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο πως εκεί βρίσκεται μια πλειάδα βιβλιοπωλείων, που «επιβιώνουν» από φοιτητές και ανθρώπους που σχετίζονται με τα γράμματα και την τέχνη.

«Ο συμβολισμός της περιοχής ...και η κοινωνική σύνθεση των ανθρώπων που την κατοικούν και την επισκέπτονται, έχει φέρει σαν αποτέλεσμα μια ιδιότυπη ανάπτυξη των λειτουργιών της, με τρόπο που είναι μο-

ναδικές σε όλη την Αθήνα. Θα μπορούσε κανείς να πει πως διακρίνονται κυρίαρχες τυπολογίες σε σχέση με τις χρήσεις που παρατηρούνται στην περιοχή, οι οποίες διαφέρουν από τις άλλες περιοχές γενικής κατοικίας και είναι αποτέλεσμα της ιστορίας της και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων...» (Δελικάρη, 2009 : 18).

Πράγματι, η περιοχή έχει μια μοναδικότητα, επειδή εκεί εξακολουθούν και συχνάζουν, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, μέχρι σήμερα, άνθρωποι με πνευματικά, καλλιτεχνικά και πολιτικά ενδιαφέροντα, αρχής γενομένης από τους πανεπιστημιακούς χώρους που βρίσκονται εκεί και την προσδιορίζουν.

Για όσους συνειδητά επιλέγουν ως χώρο διαμονής και συναναστροφών τους την περιοχή, στην ερώτηση «γιατί τους αρέσει η γειτονιά των Εξαρχείων», τα μεγαλύτερα ποσοστά απαντούν ότι την προτιμούν, επειδή πρόκειται «για μια πολυσύχναστη γειτονιά», που τους «δίνει την αίσθηση κοινότητας» και είναι «πολιτιστικά ενδιαφέρουσα» (22,6%, 19,1% και 13% αντίστοιχα) και έτσι, «...τα άλλα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων αποτελούν τα «πραγματικά αντικείμενα» της χωρικής ανάπτυξης» (Καυκαλάς, 2004: 15-16).

2. 4. 2. Η υποκειμενική διάσταση της έννοιας της ασφάλειας: ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα

Η αίσθηση της κοινότητας, εύρημα της εργασίας, συνδέεται με την αμφισβήτηση του κυρίαρχου λόγου, που την εκφράζει η συμμετοχή, είτε στα «πολιτικά στέκια», είτε στα γύρω πανεπιστημιακά ιδρύματα, όπου γίνονται διάφορες πολιτικές συζητήσεις, ή, πολιτιστικές / καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, σε καθημερινό επίπεδο. Η αίσθηση της κοινότητας, που διακατέχει τους κατοίκους των Εξαρχείων (σε ποσοστό περίπου 33%) αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους που τους αρέσει η περιοχή τους.

Για αυτό και στην ερώτηση, αν νοιώθουν ασφάλεια, όταν κινούνται εκεί, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (93,1%) απαντά ότι αισθάνεται ασφάλεια στα Εξάρχεια.

Βέβαια, η ασφάλεια είναι μια έννοια που ορίζεται «διαφορετικά, κάθε φορά, στη βάση των διαφορετικών αναγκών των κοινωνικών κατηγοριών του πληθυσμού με διαφορετικές ικανότητες και δυνατότητες πρόσβασης σε πόρους και είναι αυτό που ορίζει μια τοπική κοινωνία ...αν και, ο πιο διαδεδομένος ορισμός της είναι η

ελευθερία από τη διακινδύνευση ή τον κίνδυνο πρόκλησης θανάτων, τραυματισμών, ατυχημάτων ή αστοχιών, ...μια δυνατή προϋπόθεση διαβίωσης» (Δελλαδέτσιμας, 2009 : 31,32). Οι συμμετέχοντες στην έρευνα νοιώθουν ασφάλεια όταν κινούνται στην περιοχή, επειδή δεν έχουν προηγούμενες αρνητικές εμπειρίες εγκληματικότητας εκεί και θεωρούν ότι πρόκειται για μια πολυσύχναστη γειτονιά, που αποπνέει μια κουλτούρα αλληλεγγύης και μια αίσθηση γειτονιάς. Πρόκειται, για μια υποκειμενική διάσταση της έννοιας της ασφάλειας (Buzan et al. 1998 : 31.) που καταδεικνύει την επίδραση που δέχεται το άτομο από το περιβάλλον του, σε συνδυασμό με τα δικά του, ατομικά στοιχεία. Αν, δηλαδή, πρόκειται για νέο άνθρωπο, ή, για ένα ηλικιωμένο, για άντρα ή, γυναίκα, για άτομο που έχει ζήσει προηγούμενη τραυματική εμπειρία στην περιοχή, ή, όχι και ο συνδυασμός όλων των παραπάνω μεταβλητών μαζί ⁷. Η υποκειμενική διάσταση της ασφάλειας, συνδέεται, επίσης και με τα «αντικειμενικά δεδομένα» της περιοχής, όπως είναι η πυκνοκατοίκηση, η κυκλοφορία ενός μεγάλου αριθμού ατόμων -νέων ιδιαίτερα- εκεί τα βράδια, τα ανοικτά μαγαζιά εστίασης και ψυχαγωγίας, όπου, συναντώνται οικεία πρόσωπα. Τα συναισθήματα της ασφάλειας / ανασφάλειας των ανθρώπων επηρεάζονται ανάλογα με το πού ζουν, τους ανθρώπους γύρω τους, τα κοινωνικά δίκτυα της γειτονιάς τους, αλλά και τα πιθανά προβλήματα που συναντώνται εκεί. Γενικότερα, η έννοια της ασφάλειας / ανασφάλειας παραπέμπει πλέον, σε πτυχές, περισσότερο περίπλοκες, πτυχές που αφορούν την κοινωνική και ψυχολογική της πλευρά, παρά την κλασική της (μη) στρατιωτικής απειλής και της (αρμονικής) σχέσης μεταξύ των λαών, ή, ακόμα την ανάληψη ορισμένων κρατικών πολιτικών (Buzan et al. 1998 : 2 – 4 10, 12, 22).

Στην προκειμένη περίπτωση η ασφάλεια σηματοδοτείται και από μια αίσθηση ελευθερίας όπως θα δούμε στη συνέχεια.

2. 4. 3. Η νοηματοδότηση του χώρου των Εξαρχείων ως χώρου Ελευθερίας : άλλο σημαντικό εύρημα της έρευνας

Παρατηρείται, επομένως, ότι η έννοια της ασφάλειας και, κατά συνέπεια, της απειλής είναι σχετική και υποκειμενική για τους κατοίκους και τους θαμώνες της περιοχής και επιβεβαιώνει τη βιβλιογραφία ως προς το

ότι προσλαμβάνει μια διαφορετική, κάθε φορά, διάσταση για φορείς, κοινωνικές κατηγορίες, ή άτομα.

Αντίστοιχα και ο ίδιος ο χώρος δεν αποτελεί μια «αντικειμενική» γεωγραφική οντότητα, αλλά «συνδέεται με σύμβολα και νοηματοδοτείται με διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις από τους κατοίκους και τους θαμώνες του» (Κρητικός, 2008 : 338)

Τα Εξάρχεια είναι ένας χώρος όπου η λειτουργία της δημόσιας σφαίρας συνδέεται με την ιστορία και τον πολιτισμό, ήταν και παραμένει ζωντανός, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της πόλης. Για αυτό και η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (66,3%) θεωρεί ότι τα Εξάρχεια είναι πεδίο Ελευθερίας, Ισότητας, και Δημοκρατίας, ενώ το 73,6% θεωρεί ότι η περιοχή είναι φυτώριο που αναπτύσσονται ο αναρχισμός και συναφείς ιδεολογίες. Το εύρημα αυτό συνδέεται με την αντίληψη περί ασφάλειας, αφού σε ένα χώρο ελεύθερο και δημοκρατικό δεν μπορείς, παρά να κινείσαι με ασφάλεια.

Το ότι πρόκειται για «συμβολικό» χώρο επιβεβαιώνεται και από το ότι πολλοί από τους συχνάζοντες που προέρχονται από τα βόρεια προάστια, τον επιλέγουν, ως χώρο ψυχαγωγίας και κοινωνικών συναναστροφών, ιδεολογικά βρίσκονται κοντά στο αναρχικό κίνημα, εφόσον ένα σημαντικό ποσοστό, πάνω από τους μισούς (55,3%) αυτοπροσδιορίζονται ως αναρχικοί.

2.4.4. Η νοηματοδότηση του χώρου των Εξαρχείων ως χώρου «αμφισβήτησης» και ανάπτυξης της ελεύθερης σκέψης

Το εύρημα αυτό αν συσχετισθεί και με τις απαντήσεις που δίνονται, ως προς τον αυτοπροσδιορισμό των ερωτωμένων, δείχνει, ότι ένα σημαντικό ποσοστό (34,6%) αυτοχαρακτηρίζονται ως αναρχικοί και ένα, επίσης, αρκετά υψηλό ποσοστό (31,6) αυτοχαρακτηρίζονται ως αριστεροί, γεγονός που επιβεβαιώνει το συμβολισμό των Εξαρχείων, ως περιοχή «αμφισβήτησης» και «αντίστασης».

Επιπλέον, έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων αυτοπροσδιορίζονται ως αριστεροί (39,7%) κάτι που επιβεβαιώνει τη συνειδητή επιλογή της διαμονής εκεί ενός σημαντικού ποσοστού ανθρώπων, εφόσον τις δεκαετίες 1980 – 1990, για όσους υπήρχε η οικονομική δυνατότητα μετακινήθηκαν σε «καλύτερες» περιοχές, απομακρυσμένες από το κέντρο, εκτός από όσους επέλεξαν να μείνουν στην

περιοχή, ενώ μπορούσαν να την αφήσουν. Δηλαδή, κάτοικοι με υψηλότερο εισόδημα και προφανώς υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο (Δελικάρη 2009 : 19).

Ένα άλλο εύρημα που επίσης έχει ενδιαφέρον είναι ότι φάνηκε πως, οι έχοντες μεταπτυχιακό δίπλωμα αυτό-προσδιορίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό ως αναρχικοί. Αυτοί, όπως παρατηρείται από την επιτόπια παρατήρηση, χαρακτηρίζονται «ιδεολόγοι αναρχικοί», οι οποίοι αποδοκιμάζουν τη χρήση βίας. Άλλωστε, υποστηρίζουν πως «η φιλοσοφία του αναρχισμού δεν έχει καμιά εγγενή σχέση με οποιαδήποτε χρήση βίας ...άδिका έχουν συνδέσει τους αναρχικούς με τη βία» (Γούντγουορθ, et al. 1985 : 31). Δεν αποτελούν την πλειοψηφία των ατόμων που κινούνται στα Εξάρχεια, ή, στον αναρχικό χώρο, ωστόσο, φαίνεται να είναι άνθρωποι που ακολουθούν τις ιδέες του αναρχισμού στο τρόπο ζωής τους, αυτό-οργανώνονται, δημιουργούν αυτοδιαχειριζόμενους χώρους, συσπειρώνονται και αγωνίζονται να περάσουν τις ιδέες τους σε όσους ανθρώπους μπορούν. Όπως πολλοί άλλοι που θα ήθελαν να αλλάξουν την κοινωνία, εκείνοι λένε ότι προσπαθούν «να αλλάξουν τα μυαλά των ανθρώπων, να ποιο είναι το έργο των αναρχικών, αφού αυτός είναι κυριολεκτικά, ο μόνος τρόπος για την ανατροπή του κράτους. Η φύση της κυβέρνησης είναι τέτοια, ώστε, αν οι άνθρωποι δεν τη νομιμοποιούσαν με το να της επιτρέπουν να παίρνει αποφάσεις που τη δεσμεύουν, δεν θα μπορούσε να υπάρξει» (Γούντγουορθ, et al. 1985 : 31).

Επιπλέον, φαίνεται ότι, όσοι από το δείγμα δηλώνουν κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος, ή, απόφοιτοι ΑΕΙ δηλώνουν σε μεγαλύτερα ποσοστά από τους υπολοίπους (περίπου 70% έναντι περίπου 50% αντίστοιχα) ότι τα Εξάρχεια δεν είναι περιθωριακός χώρος με την έννοια της περιχαράκωσης κοινωνικά ή εκπαιδευτικά μειονεκτούντων ομάδων. Αντίθετα όσοι πραγματικά και ουσιαστικά συγχρωτίζονται στην περιοχή τα αντιλαμβάνονται ως χώρο ανάπτυξης της ελεύθερης σκέψης. Για αυτό δεν είναι τυχαίο ότι τα υποκείμενα της έρευνας στην ερώτηση «αν αποτελούν τα Εξάρχεια χώρο ανάπτυξης της «κοινωνίας των πολιτών», το 86% βαθμολογούν θετικά από 4 - 7 και το 91,4% βαθμολογεί, αντίστοιχα, θετικά την απάντηση ότι τα Εξάρχεια αποτελούν χώρο «ελεύθερης έκφρασης, ελεύθερης κίνησης και ασφάλειας».

2.4.5. Τα Εξάρχεια δεν θεωρούνται περιθωριακός χώρος

Ένα μικρότερο ποσοστό θεωρεί ότι τα Εξάρχεια ταυτίζονται εκτός από την αναρχική ιδεολογία, με τα ναρκωτικά και άλλες παράνομες ενέργειες. Αξίζει να σημειωθεί ότι, λόγω των ποσοστών της έρευνας, δεν αναλύεται περισσότερο το πρόβλημα των ναρκωτικών που παρατηρείται στα Εξάρχεια, χωρίς, όμως, να αμφισβητείται και να μη προβληματίζει, εφόσον, μάλιστα η παρουσία των αστυνομικών υπαλλήλων είναι περισσότερο έντονη, σε σχέση με άλλες περιοχές.

Η πλειοψηφία του δείγματος 43,29% δεν θεωρεί ότι τα Εξάρχεια είναι περιθωριακός χώρος και μάλιστα ένα σημαντικό ποσοστό 40,26% θεωρεί ότι έχουν μια μοναδικότητα ως γεωγραφικός χώρος ο οποίος δεν συναντάται πουθενά. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι αρκετοί από τους ερωτώμενους θεωρούν ότι, παρόμοια χαρακτηριστικά υπάρχουν και σε άλλες περιοχές, εκτός ή εντός Ελλάδας, άλλες δηλαδή παρόμοιες «νησίδες» ελευθερίας και αμφισβήτησης, γεγονός που, όχι μόνον δεν αναιρεί την «μοναδικότητα» της περιοχής, αλλά την επιβεβαιώνει, μέσα, ακριβώς και από τη σύγκρισή της, με άλλους αντίστοιχους χώρους (λ. χ., Ισπανία-Μαριναλέδα και Ικαρία).

Ως εκ τούτου, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτωμένων το 92,61% δηλώνει ότι σε έναν χώρο ελευθερίας της έκφρασης και αμφισβήτησης του κυρίαρχου πολιτικού λόγου, ενοχλείται από την παρουσία των αστυνομικών υπαλλήλων, η οποία, μάλιστα, αντί να ενισχύει τα συναισθήματα ασφάλειας, όπως, ίσως αναμενόταν και, όπως αναφέρεται, συχνά στον Τύπο, ενισχύει την ανασφάλεια στους κατοίκους, εργαζόμενους και θαμώνες. Έτσι, όσοι είναι κάτω των 50 ετών δηλώνουν ότι τους προκαλείται αίσθημα ανασφάλειας σε ποσοστό πάνω από 80%. Πιστεύουν πως η παρουσία των αστυνομικών υπαλλήλων γίνεται, για πολιτικούς λόγους, παρά για «πραγματικούς» και αυτό είναι ένα ζήτημα πολύ σοβαρό. Για τους συμμετέχοντες, άνω των 50 ετών, τα αισθήματα ανασφάλειας μειώνονται, αλλά όχι σε μεγάλα ποσοστά, γεγονός που καταδεικνύει ότι και σε αυτές τις περισσότερες «συντηρητικές» ηλικίες η χρήση χημικών και τρομοκράτησης των πολιτών αποτελούν αρνητικές πρακτικές.

2.4.6. Η βία της αστυνομίας και η χρήση βίας γενικότερα

Οι περισσότεροι, επομένως, θεωρούν και καταγγέλλουν τα δακρυγόνα, το ξύλο, και την τρομοκράτηση, ως τον πρώτο λόγο ενόχλησης και, κατά δεύτερο λόγο, αποδίδουν χαρακτηριστικά κακής και ανώριμης συμπεριφοράς στα ίδια τα αστυνομικά όργανα.

Η πλειοψηφία του δείγματος 46,8% δηλώνει πως δεν αποδέχεται τη χρήση βίας, εκτός από περιπτώσεις άμυνας και ξεκάθαρα υπέρ δηλώνει το ¼ περίπου των ερωτηθέντων. Το 29% λοιπόν⁸, ασπάζονται τη χρήση βίας, χωρίς να την αναγάγουν σε λόγους που τη δικαιολογούν, όπως είναι η άμυνα, απέναντι στους κρατικούς κατασταλτικούς μηχανισμούς.

Όσον αφορά τη συσχέτιση ηλικίας, φύλου και χρήσης βίας, είναι προφανές ότι οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, είναι σε μεγαλύτερα ποσοστά, ενάντια στη βία, ενώ, οι νεότεροι σε μικρότερα, συγκριτικά, ποσοστά, καθώς και οι γυναίκες, όπως αποδεικνύεται, εμπειρικά, εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά διαφωνίας με τη χρήση βίας, σε σχέση με τους άντρες. Συγκεκριμένα, μια σειρά από μελέτες ανέφεραν ότι οι άνδρες είχαν συμπεριφερθεί πιο επιθετικά από ό, τι οι γυναίκες (Harris, 1996 : 123) και ότι ο ρόλος του φύλου στην επιθετικότητα μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητός εξετάζοντας το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η επιθετική δράση (Richardson, Hammock, 2006 : 417). Αυτό δεν σημαίνει ότι η χρήση βίας αποτελεί «προνόμιο» μόνον των ανδρών, αλλά ότι οι γυναίκες έχουν πολύ λιγότερες πιθανότητες από τους άντρες να προσφύγουν σε αυτήν. (Giddens, 2002 : 279).

Σε σχέση με την ηλικία, επίσης, η χρήση βίας στους νέους άντρες είναι πολύ μεγαλύτερη από ό, τι στους μεγαλύτερους και σχετίζονται ιδιαίτερα με την ανεργία τους (Giddens, 2002 : 281).

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί πως, σχετικά με την ιδεολογία του αναρχισμού, ανεξάρτητα από την ηλικία, υπάρχει και υπήρχε μια σύγχυση, ως προς τη χρήση βίας. Μια σύγχυση που «χρησιμοποιείται», κάποιες φορές, αφενός, ως «δικαιολογία», για τη χρήση της καταστολής και της κρατικής βίας (Φάμπρι, χ. χ. : 20, 25, 50) και, αφετέρου, ως προπαγάνδα για να στιγματιστεί η ιδεολογία του αναρχισμού. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι οι αναρχικοί είναι αναγκαστικά και ειρηνιστές. Μερικοί έτειναν προς τον πασιφισμό (Γούντουωρθ, et al. 1985: 18,69 και άλλοι υποστήριζαν τις

ένοπλες επιθέσεις κατά του κράτους και υπέρ της συγκέντρωσης χρημάτων, μέσα από ληστείες τραπεζών κ.λπ. (Bonnano, 2013). Στην πραγματικότητα, όμως, οι περισσότεροι αναρχικοί είναι κατά της χρήσης βίας, την οποία θεωρούν μια εξουσιαστική πρακτική που αντιφάσκει με την κάθε αυτή ιδεολογία του αναρχισμού (Φάμπρι, χ.χ). Το στοιχείο αυτό, αν συσχετισθεί με το ότι οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους αναφέρουν κάποιον από τους σημαντικότερους θεωρητικούς της αναρχίας (από όσους αυτοπροσδιορίζονται ως αριστεροί αναρχικοί) αλλά και με το ότι ορισμένοι αναφέρουν επαναστάτες, όπως ο Νετσάγιεφ και δηλώνουν ταυτόχρονα αναρχικοί, συνεπάγεται ότι, όσοι αυτοπροσδιορίζονται, τελικά ως αναρχικοί, αν και ενδεχομένως, κάποιοι δεν έχουν γνώσεις πάνω στον αναρχισμό, τον αποδέχονται σε ένα επίπεδο «συναισθηματικό» «πρακτικό» και ιδεολογικό, που ερμηνεύεται, μέσα από τις πράξεις αλληλεγγύης και αντίστασης. Ωστόσο, το μεγαλύτερο ποσοστό 46,3% εκλαμβάνει τον αναρχικό, ως ένα άτομο με συγκεκριμένη πολιτική ταυτότητα και ένα μικρότερο ποσοστό του αποδίδει προσωπικά χαρακτηριστικά, που φαίνονται μέσα από τις πράξεις του -και όχι μέσα από τις γνώσεις του- ότι, δηλαδή, πρόκειται για ένα ελεύθερο, σκεπτόμενο πολίτη, που είναι αλληλέγγυος με τους γύρω του. Γι' αυτό και σε υψηλά ποσοστά, οι ερωτώμενοι θεωρούν, στην πλειοψηφία τους, ότι το όραμα της αναρχίας είναι μια αρμονική, αντιεξουσιαστική και αταξική κοινωνία (44,59%) και θεωρεί τον αναρχισμό ως ένα ιδεολογικό πολιτικό κίνημα (32,90%). Σημαντικό είναι ότι σχεδόν κανείς δεν ταυτίζει την αναρχία με το χάος και τη σύγχυση.

3. Γενικά πορίσματα της έρευνας

Στην συγκεκριμένη έρευνα δόθηκαν ορισμένες βασικές «τάσεις», για το συμβολισμό που «περιβάλλει» την περιοχή των Εξαρχείων, ως χώρο ελεύθερης σκέψης και αλληλεγγύης, ως χώρο επαναστατικής δράσης ως χώρο άνθησης πολλαπλών κινημάτων, λόγων και φωνών. Παρά το γεγονός, ότι έχουν απαξιωθεί και συκοφαντηθεί, τόσο από τον δημόσιο λόγο και πολλά κόμματα, όσο και από τα περισσότερα Μ. Μ. Ε., τα Εξάρχεια στη συνείδηση των κατοίκων τους, των απασχολούμενων εκεί και των θαμώνων τους, για όσους εξ αυτών συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα, εξα-

κολουθούν να αποτελούν μια ασφαλή περιοχή και όχι έναν περιθωριακό χώρο, προσδίδοντας, μάλιστα στην έννοια της ασφάλειας μια υποκειμενική διάσταση που ταυτίζεται με την έννοια της κοινότητας, της αλληλεγγύης και της γειτονιάς.

Έτσι, στα αρχικά ερωτήματα της έρευνας, αν τα Εξάρχεια αποτελούν μια ασφαλή περιοχή, τα υποκείμενα της έρευνας, σχεδόν, στο σύνολό τους, δίνουν μια θετική απάντηση, ανεξάρτητα, από το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα και τον τόπο κατοικίας και σε αντίθεση με αυτό που συστηματικά προβάλλεται για την περιοχή των Εξαρχείων, ορίζοντας την ως «ανασφαλή». Όσοι «βιώνουν» την περιοχή, δεν την θεωρούν περιθωριοποιημένη και δεν της προσδίδουν παρόμοιους απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς. Τα Εξάρχεια λοιπόν, δεν είναι «άβατο» για τον απλό πολίτη, δεν κινδυνεύει ο απλός περαστικός, αλλά, από την άλλη, δεν θα τα επισκεφτεί και ένας φασίστας, όπως αποδεικνύεται από τη, μέχρι στιγμής, άμεση εμπειρία. Αυτό δεν σημαίνει, κατά τη γνώμη μου, ούτε ότι μιλάμε για «άβατο» χώρο, ούτε ότι υπάρχει «κράτος των Εξαρχείων».

Σημαίνει ότι υπάρχει σεβασμός στην πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα της περιοχής, την ιστορικά διαμορφωμένη, από την εποχή των πρωτοαφιχθέντων επαρχιωτών φοιτητών, μέχρι σήμερα, την ταυτότητα της αμφισβήτησης και της αντίστασης, μέσα από τη γνώση. Η «παράδοση» αυτή συνεχίστηκε και την εποχή του 1940 – 1945 (με την «μπλε» πολυκατοικία ως κέντρο των επιχειρήσεων των ανταρτών) και την εποχή της Χούντας (με την εξέγερση στο Πολυτεχνείο). Αλλά και το 1985 με το γενικό ξεσηκωμό (που επαναλήφθηκε το 2008 με την δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου, ενός νεαρού που σύχναζε στην περιοχή και κατοικούσε στα βόρεια προάστια από αστυνομικό υπάλληλο) που προκλήθηκε από την εν ψυχρώ δολοφονία του δεκαπεντάχρονου Μιχάλη Καλτεζά και πάλι από αστυνομικό, κοντά στην πλατεία μετά από επεισόδια που έγιναν στην πορεία του Πολυτεχνείου.

Ένα σημαντικό εύρημα, ή / και ένα από τα σημαντικότερα της έρευνας είναι ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται την ασφάλεια μέσα στο πλαίσιο της κοινότητας, της «οικειότητας» και της αλληλεγγύης, δηλαδή, της προσδίδουν μια υποκειμενική διάσταση, η οποία, μάλιστα συνδέεται με τον προαναφερόμενο συμβολισμό της.

Η δε αίσθηση της ανασφάλειας που, κάποιες φορές, νοιώθουν συνδέεται περισσότερο με την αστυνομική παρουσία, που πραγματικά είναι πολύ έντονη και προκαλεί αναταραχές χωρίς λόγο, όπως απαντά το δείγμα, παρά με την εμφάνιση των εξαρτημένων / χρηστών. Οι ερωτηθέντες υποστηρίζουν ότι αυτό που φαίνεται πραγματικά να «ενοχλεί» την αστυνομία δεν είναι η χρήση και η διακίνηση των εξαρτησιογόνων ουσιών, η οποία γίνεται μπροστά στους αστυνομικούς υπαλλήλους, αλλά η διακίνηση των διαφορετικών αντιλήψεων που εμφανίζονται πιο οργανωμένα και συλλογικά εκεί.

Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα αποτελεί η νοηματοδότηση του χώρου των Εξαρχείων ως χώρου Ελευθερίας και ως χώρου «αμφισβήτησης» και «αντίστασης», καθώς όπως ειπώθηκε οι περισσότεροι αυτοπροσδιορίζονται αναρχικοί και αριστεροί. Άξιο λόγου είναι επίσης, ότι παρά το γεγονός τα Εξάρχεια = επεισόδια για την «κοινή γνώμη», η πλειοψηφία του δείγματος 46,8% δηλώνει πως δεν αποδέχεται τη χρήση βίας.

Τέλος, τα Εξάρχεια, είναι για τους περισσότερους, μια γειτονιά, μια πλατεία με ζωντάνια, πλουραλισμό και «άποψη».

Επίλογος

Εν κατακλείδι η ασφάλεια και το περιθώριο, η βία και η αστυνομική παρουσία δεν αποτελούν παγιωμένες έννοιες, για όλους. Και όπως αναδείχθηκε στα πλαίσια της έρευνας αυτής δεν ερμηνεύονται με τον ίδιο τρόπο. Αυτό αποδεικνύεται μέσα από την εργασία για τα Εξάρχεια : Οι άνθρωποι, μπορούν να επαναπροσδιορίσουν την έννοια του χώρου και της ασφάλειας, μπορούν να «αμφισβητήσουν» την κυρίαρχη έννοια για τη βία, καθώς και αυτή που σηματοδοτεί το περιθώριο για τους περισσότερους. Έτσι, η ασφάλεια αποτελεί μια υποκειμενική αίσθηση και όχι μόνο μια αντικειμενική πραγματικότητα.

Επιπλέον, η ασφάλεια μπορεί να συνδέεται με ένα χώρο, με διάφορους συμβολισμούς, μπορεί, ακόμα να συνδέεται και με μια ιδεολογία, όπως αυτή του αναρχισμού, προσδίδοντάς της, όμως, μια διαφορετική έννοια: αυτή της αλληλεγγύης και της κοινότητας και όχι της αστυνομικής παρουσίας και της ανελευθερίας, του χάους και της σύγχυσης.

Στην παρούσα εργασία αυτές οι τρεις έννοιες, ασφάλεια, αναρχισμός και Εξάρχεια, ξανά-προσεγγίστηκαν και αναπτύχθηκαν μέσα από μια οπτική που συνδέει τη μια με την άλλη, έτσι ώστε ο συμβολισμός της «αμφισβήτησης» των Εξαρχείων να επαναπροσδιορίζει την υποκειμενικότητα της ασφάλειας, μέσα από την ιδεολογία της αλληλεγγύης και της κοινότητας του αναρχισμού. Στην συντριπτική πλειοψηφία τους οι κάτοικοι και θαμώνες των Εξαρχείων αρνούνται τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά της βίας και της ανασφάλειας που αποδίδονται στην περιοχή. Βιώνουν μια περιοχή ελευθερίας, πολιτισμού και αλληλεγγύης. Αντίστοιχες περιοχές τους θα έβρισκε κανείς σε κάποια σημεία της Ευρώπης - λ.χ., στην Μαριναλέδα – Ανδαλουσία, όπου η ελευθερία, η αλληλεγγύη, οι ποικίλες μορφές αυτοδιοίκησης και καινοτομίας των κατοίκων ταυτίζονται με αυτό που ονομάζουμε αναρχισμό, χωρίς την ‘αγοραία’ αντίληψη το όρου που καλλιεργεί το φοβικό στοιχείο του στον καθημερινό άνθρωπο ο οποίος δεν ζει εκεί.

Σημειώσεις

1. Βλ. ενδεικτικά Μπούκτσιν, Μάρεϊ (1995 και 1996) Αμερικανό ελευθεριακό σοσιαλιστή, γνωστός και ως θεμελιωτής της κοινωνικής οικολογίας, ο οποίος, παρά τις αντιρρήσεις του, στο τέλος της ζωής του, με κάποια επιμέρους θεωρητικά ζητήματα του Αναρχισμού, θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους εκπρόσωπους του στη σύγχρονη εποχή (γεννήθηκε το 1921 και πέθανε το 2006). Σε σημαντικές μελέτες του κάνει αναφορά στις συνοικιακές συνελεύσεις της Καστίλης, σε πόλεις με περιφερειακές δημοκρατίες και στον ελευθεριακό κοινοτισμό, ως βάσεις ενός ομοσπονδιακού πολιτικού συστήματος, που επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των πολιτών στο δημόσιο βίο.

2. Βλ. ενδεικτικά, οι «300 «αναρχοληστές» των Εξαρχείων» («Espresso» 30/4/2007) «κράτος των Εξαρχείων» («Καθημερινή» 29/4/2007) και «μετατροπή ολόκληρων περιοχών της πρωτεύουσας σε ανοχύρωτες γειτονιές» («Βήμα» 29/4/2007) «ανεξάρτητο κράτος» και «κουκουλοφόροι» των Εξαρχείων» («Πρώτο Θέμα» 29/4/2007).

3. Σύμφωνα με τον σκιτσογράφο Γιάννη Καλαϊτζή στην Εφημερίδα Καθημερινή (28-12-08 «Εξάρχεια, η γειτονιά πίσω από τον μύθο»).

4. Σύμφωνα με τον συγγραφέα – μεταφραστή Α. Μαραγκόπουλο στην Εφημερίδα Καθημερινή (28-12-08 «Εξάρχεια, η γειτονιά πίσω από τον μύθο»).

5. Σύμφωνα με τον ζωγράφο Σ. Φαϊτάκη, στην Εφημερίδα Καθημερινή (28-12-08 «Εξάρχεια, η γειτονιά πίσω από τον μύθο»).

6. Η ταύτιση της περιοχής με την αναρχική ιδεολογία γίνεται περισσότερο έντονη ανάμεσα στους κατοίκους των βορείων προαστίων και του κέντρου.

7. Βλ. Erikson, 2009 A summary of the report 2008: 8 «Οι γυναίκες αισθάνονται πιο ανασφαλείς από ό, τι οι άνδρες ... Οι νεότερες και οι μεγαλύτερες γυναίκες αποτελούν τις πιο ανασφαλείς ομάδες, ενώ οι νέοι και μεσήλικες άνδρες αισθάνονται το λιγότερο ανασφαλής ... επίσης, τα θέματα εγκλήματος αισθάνονται πιο ανασφαλείς από ό, τι οι άλλοι κ.λπ. και σ. 14 αναφέρεται ότι οι ομάδες που είναι σωματικά, οικονομικά και κοινωνικά ευπαθείς αισθάνονται πιο ανασφαλείς από ό, τι άλλες».

8. Τα 78 αυτά άτομα, δεν αυτοπροσδιορίζονται ιδεολογικά ως αναρχικοί μόνο, αλλά απαντούν «τα πάντα», λ. χ. αριστεροί, κομμουνιστές και για αυτό δεν υπάρχει στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα ως προς τον αυτοπροσδιορισμό όσων απαντούν ξεκάθαρα υπέρ της βίας.

Βιβλιογραφικές Παραπομπές

- Amouyel, A. (2006) « What is Human Security? ». *Revue de Sécurité Humaine / Human Security Journal* Issue 1. pp.10 – 23.
- Bookchin Murray (1995) *From Urbanization to Cities* London: Casell
- Buzan, B., Weaver, O., Wilde de J. (1998) *Security: a new frame work for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Bonnano, M., A. (2013) *Ένοπλη χαρά*. Αθήνα: Αναρχικό Στέκι Ναδίρ.
- Cozens, P., M., Saville, G., Hillier, D. (2005) *Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography*.
- Property Management, Vol. 23 Iss: 5, pp.328 – 356. Received January 2005 Revised April 2005, available at: www.emeraldinsight.com/researchregister www.emeraldinsight.com/0263-7472.htm.
- Erikson, K. (2009) The Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsforebyggande radet, Bra) - centre for knowledge about crime and crime prevention measures *Fear of Crime and Segregation. The importance of residential areas in relation to the general public's feelings of insecurity and concern about crime. A summary of the report 2008*, report N. 2008:16, Σουηδία.
- Giddens, A. (2002) *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Gutenberg.

- Harris, B., M. (1996) «Aggression, Gender, and Ethnicity» στο *Aggression and Violent Behavior*, University of New Mexico USA. : Pergamon. Elsevier Science Ltd pp. 123-146.
- Merry, S. (1981) «Defensible space undefended: social factors in crime prevention through environmental design». *Urban Affairs Quarterly*, Vol. 16 No. 3, pp. 397- 422.
- Richardson, S., D., Hammock, S., G. «Are we paying too much attention to gender? ». *Aggression and Violent Behaviour*, Vol. 12 (2007) 417 - 426 Augusta State University Social context of human aggression: USA : Elsevier Ltd. 2006.
- Saville, G., Cleveland, G. (2003a). «An introduction to 2nd Generation CPTED: Part 1». *CPTED Perspectives*, Vol. 6 No. 2, pp. 4-8.
- Saville, G., Cleveland, G. (2003b). «An introduction to 2nd Generation CPTED: Part 2», *CPTED Perspectives*, Vol. 6 No. 1, pp. 7-9.
- Spinks, C. (2001) *A new apartheid? Urban spatiality, (fear of) crime, and segregation in Cape Town, South Africa*. London: Development Studies Institute London School of Economics and Political Science.
- Western, J. (1981) *Outcast Cape Town*. Minneapolis: University of Minnesota Press: George Allen and Unwin.
- Γεωργαντάς, Η., Γκιούρας, Θ. (2010) *Χώρος, πόλη και εξουσία στη νεωτερικότητα*. Πρακτικά συνεδρίου ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
- Γουντγουορθ, Φ., Χάρβεϋ, Ε., Ουώλτερ, Ν. (1985) *Τι είναι ο Αναρχισμός*. Αθήνα : Ελεύθερος Τύπος.
- Δελλαδέτσημας, Π., Μ. (2009) *Οι Ασφαλείς Πόλεις*. Αθήνα : Εξάντας
- Δελικάρη, Β. (2009) *Προσέγγιση σε ζητήματα αστικής ανάπτυξης – Η περίπτωση των Εξαρχείων* (Μεταπτυχιακή εργασία) ΕΜΠ. Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΔΠΜΣ κατεύθυνση β : Πολεοδομία – Χωροταξία.
- Ιωαννίδη – Καπόλου, Ε. (2006) Κοινωνιολογική Έρευνα - Μέθοδοι και Τεχνικές. Ανευρέθηκε στο : <http://benl.primedu.uoa.gr/database1/method.pdf>.
- Καιροφύλας, Γ. (2002) *Η Ωραία Νεάπολη και τα παρεξηγημένα Εξάρχεια*. Αθήνα: Φύλακτος.
- Καυκαλάς, Γ. (επιμ.) (2004) «Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης – θεωρητικές Προσεγγίσεις και Πολιτικές». Αθήνα: Κριτική.
- Kedward, R. (χ. χ.). *Οι Αναρχικοί. Οι άνθρωποι που συγκλόνισαν μια εποχή*. Αθήνα : Ελεύθερος Τύπος.
- Κηροβαλάνου, Κ. (1999) «Θέσεις και απόψεις των πολιτιστικών φορέων των Εξαρχείων για το πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής και τις μετέπειτα παρεμβάσεις στον ίδιο χώρο από τη δεκαετία του '80 ως σήμερα» στο *Κοινωνιολογική Προσέγγιση του Αστικού χώρου. Θεωρητικές κατευθύνσεις και κρίσιμα σύγχρονα ζητήματα*. ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός χώρου. Κατεύθυνση Πολεοδομία – Χωροταξία.
- Κρασάς, Α. (2001) «Ανάγνωση της περιοχής Εξαρχείων – Νεαπόλεως» ΕΜΠ Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου.
- Κρητικός, Γ. (2008) *Έθνος και χώρος Προσεγγίσεις στην Ιστορική Γεωγραφία της σύγχρονης Ευρώπης*. Αθήνα : Μεταίχμιο.
- Κροπότκιν, Π. (2000) *Η Αναρχική Ηθική*. Αθήνα : Ελεύθερος Τύπος.

10. Σας αρέσει η γειτονιά των Εξαρχείων; Δικαιολογείστε την απάντησή σας.
.....

11. Νιώθετε ασφάλεια, όταν κινείστε στην περιοχή, σε γενικές γραμμές;
Ναι,
Όχι,
Άλλο
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

12. Ποιες ώρες της ημέρας, κινείστε με μεγαλύτερη ασφάλεια στην περιοχή;
Τις πρωινές,
Τις μεσημεριανές,
Τις απογευματινές,
Τις βραδινές,
Πάντα,
Ποτέ,
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

13. Γιατί; Δικαιολογείστε την απάντησή σας.
.....

14. Με ποια κριτήρια χαρακτηρίζετε μια περιοχή ασφαλή;
.....

15. Θεωρείτε ότι τα Εξάρχεια ταυτίζονται με:
την Αναρχική ιδεολογία;
με τα ναρκωτικά;
με έκνομες ενέργειες;
Άλλο
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

16. Σας ενοχλεί η παρουσία αστυνομικών στη περιοχή;
Ναι,
Όχι,
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

17. Νιώθετε
Ανασφάλεια
Ασφάλεια
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ
... .. από την παρουσία τους στο χώρο των Εξαρχείων;

18. Γιατί; Δικαιολογείστε την απάντησή σας.
.....

19. Ποιά είναι η γνώμη σας για την χρήση βίας;
.....

20. Θα αυτοπροσδιορίζασταν ως:
Αναρχικός,
Αριστερός,
Άλλο
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

21. Τι είναι για εσάς ένας Αναρχικός;
.....

Πιστεύετε ότι η Αναρχία είναι/συνδέεται με:
Κοινωνικό χάος;
Ιδεολογικό Πολιτικό Κίνημα;
Αντικαθεστωτικές βομβιστικές ενέργειες οι οποίες χαρακτηρίζονται τρομοκρατικές;
Μια Αρμονική Αντιεξουσιαστική και Αταξική Κοινωνία;
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

23. Υπάρχει κάποιος θεωρητικός της αναρχικής ιδεολογίας που σας εκφράζει;
.....

24. Πώς θα χαρακτηρίζατε τα Εξάρχεια; (βαθμονομήστε κάθε πρόταση από 1-7 με ανώτερο το 7/ 1= διαφωνώ απόλυτα, 7= συμφωνώ απόλυτα).
.....

Χώρο ναρκωτικών, αποκλεισμού και περιθωρίου
Χώρο που χαρακτηρίζεται από ανασφάλεια
Πεδίο Ελευθερίας, Ισότητας και Δημοκρατίας
Φυτώριο που αναπτύσσονται η Αναρχία και συναφείς Ιδεολογίες
Χώρο ανάπτυξης της Κοινωνίας των Πολιτών
Χώρο που χαρακτηρίζεται από ελεύθερη έκφραση, ελεύθερη κίνηση και Ασφάλεια
Άλλο
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

25. Γνωρίζετε κάποια σημαντική προσωπικότητα, που ζούσε / ζει στο χώρο των Εξαρχείων;
.....

26. Σε ποιο άλλο γεωγραφικό χώρο (στην Αθήνα, στην Ελλάδα ή αλλού) πιστεύετε ότι θα μπορούσατε να βιώσετε κάτι ανάλογο με τα Εξάρχεια;
.....

Θέλετε να συμπληρώσετε οτιδήποτε άλλο;
.....